

هسته عدالت پژوهی

در راهبردهای کلان جمهوری اسلامی و اسناد بالادستی نظام بر عدالت تأکید فراوانی شده است. مقام معظم رهبری نیز دهه چهارم انقلاب را دهه «عدالت و پیشرفت» نام‌گذاری کردند و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را به مثابه سند بالادستی همه برنامه‌های کوتاه‌مدت نظام، «الگوی عدالت‌محور و معنویت‌گرا» لقب دادند.

در همین راستا، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم به ریاست دکتر حجت‌الاسلام والمسلمین احمد واعظی پس از اتخاذ رویکرد مسئله‌محوری، میز مسائل اجتماعی اسلام و ایران را در قطب نظام سیاسی و اجتماعی اسلام و ایران تشکیل و مسئله اساسی خود را مسئله عدالت قرار داد و عنوان «فقدان نظریه جامع عدالت و ضعف مناسبات عادلانه در جمهوری اسلامی ایران» را در دستور کار گذاشت.

در ادامه این مسیر، هسته عدالت پژوهی دفتر تبلیغات اسلامی در ابتدای سال ۱۳۹۴ راه اندازی شد و ذیل پژوهشکده مطالعات اجتماعی و تمدنی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی استقرار یافت. سپس این هسته به یک گروه علمی پژوهشی در پژوهشکده مطالعات اجتماعی و تمدنی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی تبدیل شد و هم‌اکنون در حال جذب اعضای هیئت علمی است. به این ترتیب فعالیت هسته عدالت پژوهی ذیل آیین‌نامه‌های اعضای هیئت علمی و گروه‌های پژوهشگاه تعریف می‌شود.

هسته عدالت پژوهی در طول چهار سال فعالیت خود در دو بخش مطالعات نظری و انضمامی مأموریت خود را دنبال و موضوعات ذیل را بررسی کرده است:

الف) مطالعات نظری: ۱. نظریه‌های عدالت غربی افلاطون، ارسطو، والزر، رالز، های و نوزیک؛ ۲. دیدگاه‌های حکمت متعالیه و فیلسوفان معاصر اسلامی؛ ۳. نظریه‌های برابری و نابرابری والزر و آمارتیاسن؛ ۴. مبانی نظری عدالت جنسیتی در حکمت متعالیه؛ ۵. مبانی نظری عدالت جنسیتی در آرای فمینیستی؛ ۶. وجوه رابطه عدالت و فرهنگ (عدالت فرهنگی).

ب) مطالعات انضمامی: ۱. چگونگی بسط عدالت در ساحت فرهنگ؛ ۲. چگونگی رویکرد فقهی مطلوب در مواجهه با احکام نابرابر؛ ۳. پول و عدالت (اثرات سیاست‌گذاری‌های پولی و مسائل مربوط به خلق پول).

(برگرفته از گزارش فعالیت‌های دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم در

مسئله عدالت اجتماعی)

بررسی برنامه پژوهشی وی در زمینه عدالت است و غرض، توضیح این نکته است که اواز مسیر و معادله‌ای نظری و کلامی و نه اجتماعی به عدالت رسیده است؛ بنابراین متغیرهای اجتماعی همچون وضعیت بغرنج عدالت اجتماعی و مطالبه رشته عدالت پژوهی عالی‌ترین سطح نظام در معادله او به سمت عدالت متغیری مؤثر ایجاد نمی‌کند.

فقدان سنت، نظریه، ایده و حتی یک رشته حوزوی در زمینه عدالت پژوهی، در کنار وضعیتی مشابه در دانشگاه و در حوزه روشنفکری اسلامی، به رکود اندیشه اجتماعی اسلامی دامن می‌زند. در پایان دهه نود هنگامی که ناعدالتی به مراحل شرم‌آوری رسید، رهبر انقلاب طی گفتارها و نوشتارهایی، مفهوم یا مضمون «عقب‌ماندگی در عدالت» را در زمینه ارزیابی وضعیت عدالت مطرح می‌کنند. حتی در یک سخنرانی عمومی، ضمن اقرار و اعتراف به این عقب‌ماندگی، بابت آن از خدا و مردم طلب عذرخواهی کرده و ابراز امیدواری کردند این مسئله در آینده حل شود.^۱ با این‌همه زیرساخت‌های نظری حل این مسئله به کلی یا به شکل غالب مفقود بود. وضعیتی که می‌توان از آن به امتناع عدالت‌خواهی در وضعیت کنونی تفکر اسلامی تعبیر کرد و تمامی پژوهش‌های اسلامی مرتبط با عدالت را در نسبت با این امتناع سنجید.